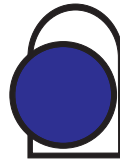

MEMÒRIA

CODEX[®]
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

Memòria de la intervenció arqueològica
a Rambla Santa Mònica 9
Codi :091/09

(Districte Ciutat Vella,
Barcelona, Barcelonès)

Dates de la Intervenció: Agost de 2009.

Autor:

Daniel Alcubierre Gómez

Data de lliurament: Novembre de 2009

1 INTRODUCCIÓ	2
2 SITUACIÓ GEOGRÀFICA	3
3 MARC HISTÒRIC	4
4 METODOLOGIA	12
5 DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I RESULTATS OBTINGUTS	13
6 CONCLUSIONS	14
7 BIBLIOGRAFIA	16

ANNEX

PLANIMETRIA

FITXES D'U.E.

INVENTARI FOTOGRÀFIC

1 INTRODUCCIÓ

La present memòria recull els resultats dels treballs arqueològics realitzats a Rambla Santa Mònica 9 (Barcelona, districte de Ciutat Vella) entre el 20 i 21 d'agost de 2009. La intervenció ha consistit en el seguiment i control de l'excavació d'una canalització per a la connexió de fibra òptica, d'acord amb el projecte Bàsic i Executiu per a l'ampliació del troncal de la xarxa de fibra òptica de l'Ajuntament de Barcelona i connexió de noves dependències municipals en una zona d'alta expectativa arqueològica.

Aquests treballs s'han efectuat sota la direcció de l'arqueòleg Daniel Alcubierre Gómez (CODEX- ARQUEOLOGIA I PATRIMONI), d'acord amb la resolució dictada pel Director General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya la qual autoritzava la intervenció arqueològica i s'han dut a terme seguint les indicacions i sota la supervisió del Museu de Història de la Ciutat de Barcelona.

Els treballs han consistit en el seguiment i control arqueològic dels rebaixos i moviments de terres efectuats durant l'excavació d'una rasa per la instal·lació de cablejat de fibra òptica a la vorera de la Rambla de Santa Mònica 9.

Els treballs han estat finançats per Corning Cable Systems i s'han dut a terme seguint les indicacions i sota la supervisió de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.

La motivació d'aquesta intervenció ve donada per trobar-se emmarcada dins el districte de Ciutat Vella i a prop d'elements patrimonials destacats com les Drassanes i l'antic convent de Santa Mònica.

3 MARC HISTÒRIC

La intervenció es troba ubicada dins el barri del Raval de Barcelona.

Abans del segle XIV el barri del Raval era només un camp obert amb terres cultivades que abastaven la ciutat de Barcelona. A la Barcelona romana hi havia camins veïnals que van dibuixar el contorn que el barri va tenir més endavant.

El monestir de Sant Pau del Camp va ser el primer nucli important del Raval, anterior al segle X, al voltant del qual hi va haver un petita vila medieval vinculada al monestir. El creixement de Barcelona va configurar el Raval a l'espai que pren forma de diamant entre el segon cinturó de muralles (Jaume I l'any 1268, la Rambla) i el tercer i darrer cinturó (Pere el Cerimoniós, 1348, les rondes i l'avinguda del Paral·lel).

El Raval estava situat als marges dels caminis principals: el Portal dels Tallers, per on els pagesos entraven les mercaderies per fornir Barcelona; el Portal de Sant Antoni, l'accés més important de la ciutat, i la Porta de Santa Madrona, al costat de les Drassanes, l'única que resta en peu.

La ciutat de Barcelona es trobava ofegada per les muralles de Jaume I i Pere el Cerimoniós va decidir fer el tercer cinturó emmurallat. Calia assegurar les expectatives de creixement urbà. Existia la tendència general de moltes ciutats de l'època, d'encerclar dins les muralles l'extensió de terreny suficient per preveure la subsistència dels habitants en temps de guerres i setges. Un altre motiu era localitzar fora del nucli urbà els establiments, serveis i activitats més molestes o poc recomanables. Però totes les expectatives de creixement de la ciutat van anar en orris. Al final del segle XIV i principi del XV, a causa de les dificultats econòmiques (el comerç marítim es desplaçava cap a l'Atlàntic), polítiques (Barcelona es va arruïnar amb la guerra contra Joan II) i socials (davallada demogràfica per pestes i epidèmies) van paraitzar el creixement del Raval, que va quedar com a zona d'activitat bàsicament agrícola.

Ubicació de la intervenció dins el conjunt de Ciutat Vella.

Entre el segle XV i la desamortització de Mendizábal l'any 1837, el Raval es va convertir en "terra de convents". La gran quantitat de sòl edificable va donar peu a la instal·lació d'ordres religiosos en el marc de la Contrareforma impulsada pel Concili de Trento (1543-1563).

Es en aquest context quan s'estableix el convent dels agustins descalços, al 1619, que anteriorment eren instal·lats a la capella de Sant Bertran de Montjuïc. Aquest convent fou respectat al 1835 y no va ser incendiat. Després de la desamortització la església es va convertir en parròquia Va ser destruïda al 1937, essent reconstruïda posteriorment. De l'antic convent només en resta una part de les dependències dels monjos, amb un claustre molt auster d'estil clàssic. Al 1987 l'edifici va ser restaurat i modificat per acollir un centre d'art amb el mateix nom.

Vistes de l'edifici del convent de Santa Mònica abans de la seva restauració al 1987.

Font:<http://www.monestirs.cat/monst/bcn/cbn02moni.htm> i

Arquitectura y prefiguración:
hacia una crítica dialógica.
Khôra 7. Muntañola
Thornberg, Josep 2001

Vista del interior de l'església de Santa Mònica durant el seu enderroc el 1936. . Font Arxiu
Fotogràfic de Barcelona (<http://www.bcn.cat/arxiu/fotografic/>)

Al principi del segle XVIII, les indústries van començar a instal·lar-se enmig d'horts, convents i cases gremials. La prohibició d'importar teixits estampats de l'any 1718 va afavorir l'aparició de la indústria manufacturera. Entre 1770 i 1840 es va dur a terme la industrialització definitiva del barri del Raval. A partir de la segona meitat del 1700 van començar a aparèixer nous carrers amb fàbriques i habitatges per als treballadors. Van desaparèixer les cases gremials o es van subdividir en molts habitatges de lloguer per acollir els nombrosos camperols que fugien de la fam del camp (crisi agrícola de 1765-1766). Els treballadors de les fàbriques es van quedar a viure al Raval., a prop de la feina. Aquest barri es va convertir en el més dens d'Europa i es va aprofitar fins a l'últim metre quadrat edificable. Entre els anys 1783 i 1785, s'hi va instal·lar la indústria Erasme Gònima i es va aixecar la fàbrica de teixits, filats i estampats més gran del seu temps. És en aquest context quan al 1788 s'obre el carrer de Nou de la Rambla.

Les revoltes obreres contra les mecanitzacions modernes i diverses epidèmies de còlera van fer prendre la decisió d'enderrocar les muralles l'any 1859 i permetre l'expansió urbana i industrial fora d'un nucli urbà insalubre i fàcilment controlable per un moviment obrer que es començava a organitzar. L'èxode empresarial cap al pla de Barcelona va començar al principi dels anys seixanta. Una llarga llista de fabricants sortien del barri seguint les teories higienistes d'Ildefons Cerdà. En el nou model de ciutat, el Raval va ocupar una situació perifèrica com a barri residencial obrer. A començaments del segle XX va continuar tenint una composició social eminentment obrera. El Raval es va anar convertint cada vegada més en un barri d'habitatges per a les classes amb menys poder adquisitiu, entre les quals els immigrants (exposicions universals de 1888 i 1929) n'eren una part destacada. Aquesta extracció proletària va jugar un paper important durant la Setmana Tràgica (26-31 de juliol de 1909), durant la qual el Raval va ser un dels principals escenaris de la crema de convents i de l'enfrontament amb l'exèrcit.

L'amuntegament humà, una xarxa viària estreta i tortuosa, la proximitat del port i la dedicació de molts immobles a bars, sales d'espectacles i cases de tolerància, van acabar configurant una zona al sud del Raval que cap a l'any 1925 el periodista Àngel Marsà va batejar amb el nom de Barri Xinès. Les destruccions de la guerra i la misèria de la postguerra van perjudicar molt la vida nocturna del barri, en un procés que va acabar amb el decret de tancament de les cases de prostitució l'any 1956.

Les primeres veus que van reclamar la millora del barri van sorgir als anys 30, durant la Segona República 1931-1936, amb les propostes dels arquitectes del GATCPAC. El pla Macià donava solucions racionalistes i integrades als problemes del barri. Però va ser l'efecte de les bombes de la Guerra Civil el que va comportar els primers sanejaments urbanístics al sud del Raval (avinguda de García Morato, avui avinguda de les Drassanes). Durant els anys vuitanta del segle XX, l'administració va impulsar una decidida política de reformes i rehabilitació d'habitatges, d'obertura d'espais i creació d'equipaments per a la comunitat, que va anar deixant en segon terme el nom de Barri Xino per recuperar la denominació històrica del Raval.

Dins l'entorn proper a la zona de la intervenció trobem també l'edifici de les Drassanes de Barcelona. La construcció d'aquest edifici es planteja ja al 1243, amb l'expedició d'una cèdula que prefixa els seus límits i prohibeix la construcció de cases en aquest espai. Però no va ser fins a finals del segle XIV quan es va bastir l'edificació que ara coneixem. Prova d'això es una carta datada al 1378 dels Consellers de Barcelona a Pere III, on el demanen la finalització de l'obra.

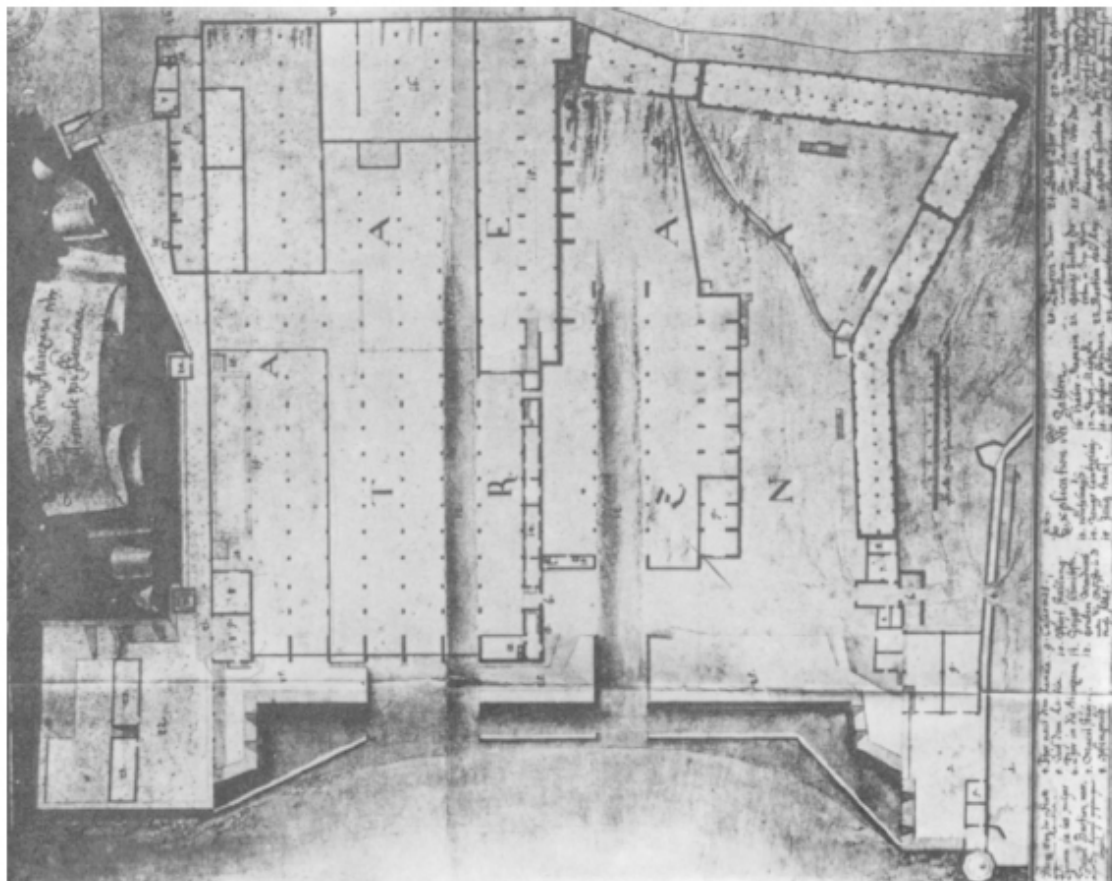
La planta d'aquest primer edifici era delimitada per sis torres, tres a la banda de la ciutat i tres a la banda de muntanya. La porta central del costat de ciutat seria l'accés a l'edifici i estaria enfrontada a la porta de Framenors, restant doncs l'edifici de les drassanes originàriament fora les muralles de la ciutat. El recinte era emmurallat per tres costats entre les torres esmentades: els costats laterals perpendiculars al mar que les unia eren porticats, mentre que el costat

a nord sembla que era només un mur. La façana al mar era formalitzada per una porxada que constituïa el primer tram (la primera crugia o, tal com en diuen els historiadors, la porxada de mar) de les vuit naus, dites de mar. La prolongació vers l'interior del recinte dels elements constructius que constitueixen aquest tram permetrà d'obtenir un cos de naus de mar integrat per vuit naus de vuit trams.¹

Detall d'una il·lustració de Anton van der Wingaerde on s'aprecia amb detall l'edifici de les drassanes. 1563. . Font: GALERA et alii (1982)

¹ Terradas Muntañola, Robert Les Drassanes de Barcelona. La geometria, la traça i l'estructura com a garants de la identitat

Primer planol conegut de les drassanes, datat l'any 1709. Font: Terradas Muntañola (2008)

4 METODOLOGIA

Donats els objectius que es plantejaven, es va procedir a fer un control i seguiment dels moviments de terres que comportava l'excavació.

Els estrats que s'han trobat han estat enregistrats segons el mètode proposat per E.C. Harris. S'han realitzat també la corresponent documentació fotogràfica i planimètrica.

5 DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I RESULTATS OBTINGUTS

Com hem dit la rasa es situa a la vorera oest de la Rambla de Santa Mònica. A aquest punt la pavimentació del carrer es situa a una cota de 5,4 metres sobre el nivell del mar.

Les tasques d'excavació s'han dut a terme de manera manual per part dels operaris de l'empresa instal·ladora, Construcciones y Montajes Vazquez, amb l'ús d'un compressor i un martell pneumàtic pels treballs de retirada de la pavimentació existent, i d'eines manuals per a la retirada dels rebliments subsegüents.

La intervenció ha consistit en l'excavació d'una cala de 2 metres de llarg per 1 metre d'ample, amb una fondària de 1,20 metres, destinada a encavar una arqueta de serveis del cablejat de fibra òptica.

Aquesta excavació ha requerit la retirada de la pavimentació contemporània, formada per panots de 20 per 20 cm, i una preparació de formigó de 20 cm de gruix. (UE 1001). Per sota d'aquests elements es va documentar un rebliment de sorres soltes, de color marró i molt netes (UE 1002 1004). S'ha d'assenyalar que a dos dels costats del sondeig efectuat (nord-est i sud-oest) es van documentar serveis contemporanis, protegits amb formigó, essent aquestes sorres el rebliment de les seves rases constructives (1003 1005). Aquestes rases, la fondària de les quals oscil·lava entre 80 i 40 cm, retallaven un estrat de rebliment format per argiles marrons i blocs de pedra petita (UE 1006).

Un cop assolida la cota de 1,2 metres requerida per la intervenció es va donar per finalitzades les tasques de seguiment, no havent-se documentat cap resta arqueològica.

Vista de la cata un cop finalitzada la intervenció.

6 CONCLUSIONS

La intervenció objecte d'aquesta memòria es localitza al barri del Raval de Barcelona, un àrea ocupada en la seva major part per zones d'horts i conreu fins a inicis del segle XVI. És a partir d'aquest moment quan es comencen a instal·lar en aquest barri nombroses congregacions monàstiques, situant-se el convent de Santa Mònica (1619) , dels agustins descalços, en la zona on es realitza la intervenció. Aquest convent fou molt malmès al 1937, havent-se conservat únicament una petita part del mateix fins avui dia.

També en l'entorn de la zona de la intervenció es localitzen les drassanes reials de Barcelona, obra del segle XIV.

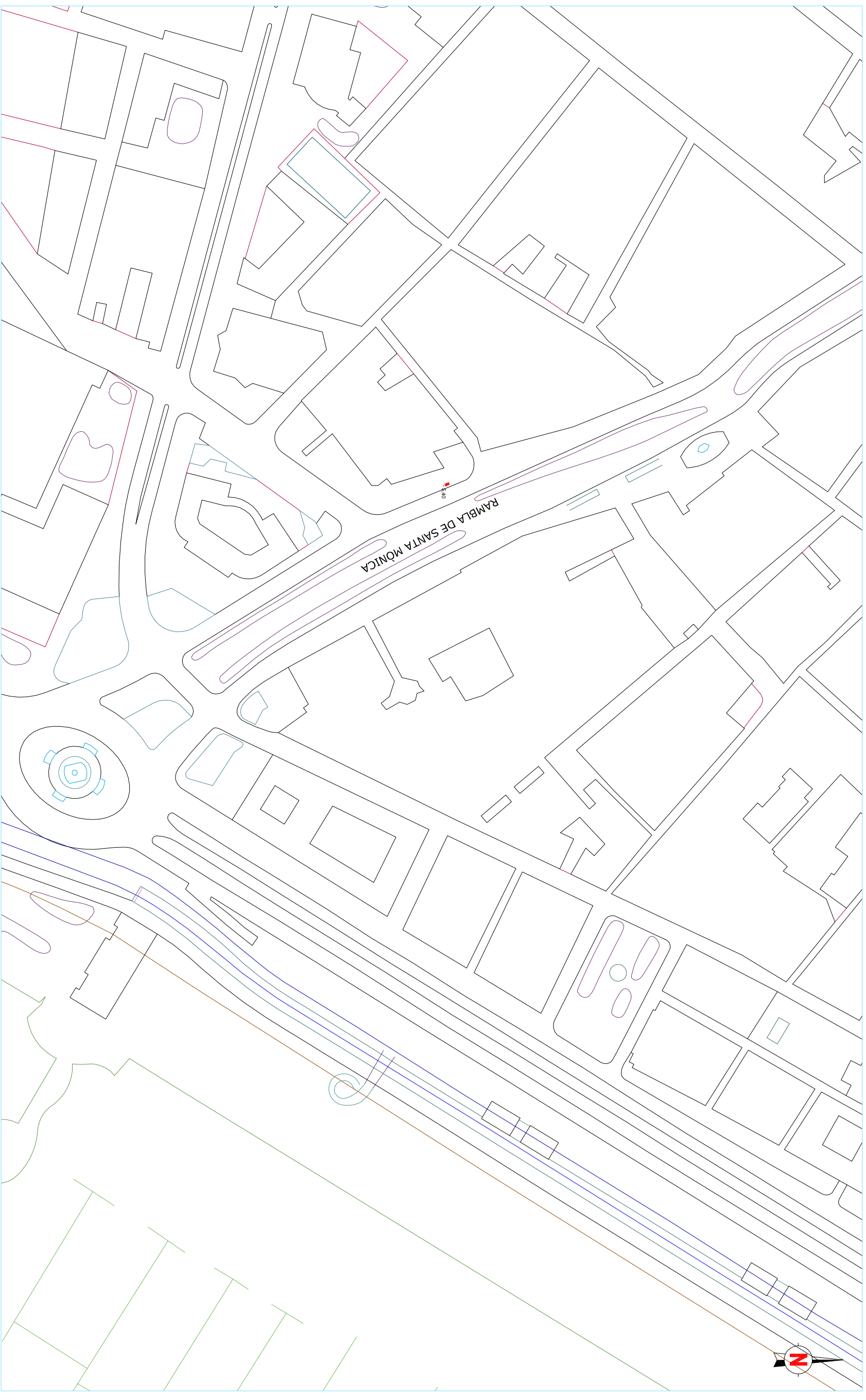
La cata excavada per encavir serveis de fibra òptica, amb unes dimensions de 2 per 1 metres i una fondària de 1,20 metres, no ha proporcionat cap evidència arqueològica, no havent-se detectat cap estructura o material arqueològic al sediments enretirats. Al contrari la major part de les terres excavades consistien en els rebliments contemporanis de rases de serveis existents en el punt on s'ha realitzat el sondeig.

7 BIBLIOGRAFIA

- DURAN I SANPERE,A. : Barcelona i la seva història. Barcelona 1972-1975.
- GALERA,M; ROCA, F; TARRAGÓ, S.: Atlas de Barcelona. Barcelona 1982
- FERNANDEZ, M. Passat i present de Barcelona. Materials per l'estudi del medi urbà. Publicacions i edicions UB. Barcelona 1985
- SOBREQUÉS, J. Història de Barcelona Vol IV. Segles XVI-XVII. Barcelona 1992
- TERRADES, R. Les Drassanes de Barcelona. La geometria, la traça i l'estructura com a garants de la identitat. Tesis doctoral inèdita. 2008
- V.V.A.A: Història de Barcelona. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1195.

INVENTARI FOTOGRÀFIC

- 1 Detall de la ubicació de la intervenció
- 2 Detall del sondeig en el procés d'excavació
- 3 Detall del sondeig en el procés d'excavació
- 4 Vista del sondeig un cop acabada la intervenció

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Daniel Alcubierre

AUTORS

Daniel Alcubierre

OCODEX
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

DIN A3 Escala: 1:2000

INTERVENCIÓ

C/ Rambla Santa Mònica 9 (091/09)
Barcelona (Barcelonès)

NOM DEL PLÀNOL

Plànol de Situació

Núm.

1

Data: Agost 2009

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Daniel Alcubierre

AUTORS

Daniel Alcubierre

DIN A3 Escala: 1:500

INTERVENCIÓ

C/ Rambla Santa Mònica 9 (091/09)
Barcelona (Barcelonès)

NOM DEL PLÀNOL

Plànol de Situació

Núm.

2

Data: Agost 2009

Definició UE		Textura		Composició		Sector		1001	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica					
		Gris		Artificial		material Constructiu			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		s XX		Arquitectònic/Arti			
1002 1004				Interpretació					
Farceix a		Farcit per		Paviment					
1003				Observacions					
Talla a		Tallat per		Pavimentació contemporània del carrer. Panots de ciment i preparació de formigó.					
1005				Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☐					
1006				No ☐		%			
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		1002	
Estrat		Solta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica					
		Marró		Artificial		Sorra			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		sXX		Estratigràfic			
1001				Interpretació					
Farceix a		Farcit per		Farciment					
1003				Observacions					
Talla a		Tallat per		Rebliment de sorres de rases de serveis.					
1005				Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☐					
1006				No ☐		%			
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		1003	
Retall				Geològica				Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona			
				Artificial					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		s XX		Arquitectònic/Arti			
Farceix a		Farcit per		Canalització					
Talla a		Tallat per		Observacions					
1006		1005		Rasa per encavir serveis contemporanis.					
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
Es lliura		Se li lliura		Si ☐		No ☐			
				%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector		1004	
Estrat		Solta		Geològica		Sorra		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona			
		Marró		Artificial					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		s XX		Arquitectònic/Arti			
Farceix a		Farcit per		Farciment					
Talla a		Tallat per		Observacions					
1005				Rebliment de sorres d'una rasa de serveis contemporània.					
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
Es lliura		Se li lliura		Si ☐		No ☐			
				%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector		1005	
Retall				Geològica				Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona			
				Artificial					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		s XX		Arquitectònic/Arti			
Farceix a		Farcit per		Canalització					
Talla a		Tallat per		Observacions					
1006 1002 1003				Rasa de serveis contemporània.					
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
Es lliura		Se li lliura		Si ☐					
				No ☐		% ☐			

Definició UE		Textura		Composició		Sector		1006	
Estrat		Compacta		Geològica		Argila		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona			
		Marró		Artificial					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		indeterminat					
Farceix a		Farcit per		Anivellació					
Talla a		Tallat per		Observacions					
1005 1003				Estrat d'argila amb pedra petita barrejada, tallat per les rases de serveis contemporànies.					
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
Es lliura		Se li lliura		Si ☐					
				No ☐		% ☐			